

AMERİKA'DAKİ BAŞLICA ELEŞTİREL KURAMLAR

Warren Hedges, Southern Oregon Univeristy, 10/97

Çeviren: Seçil DUMANTEPE ÜSTÜN

ETKİLİ DÖRT KURAM

- Bu kuramlar, kendilerini izleyen bütün okulları ve yaklaşımları etkilemiştir.
- Her kuram, önceki kuramların öğelerinin bir karışımı ve birleşimidir.
- Yapısalcılık (Structuralism) Birleşik Devletler'e tam olarak ancak 70'lerin sonunda gelir. Fakat edebiyat ve kültürü açıklamak için tek bir derin yapı üzerine yerleştirilen en önemli birçok teoriyi özetler. Jung'cu ya da mite dayalı eleştiri bu yapıyı "arketipler" olarak tanımladı. İkinci dalga feminizm, cinsiyet farkına yöneldi. Psikanaliz yöntemi, Oedipus kompleksine yöneldi. Marksizm maddi şartlara yöneldi.

1945<----->1965	1965<----->1980	1980 <----->?	90'ların sonu <----->?
Biçimcilik (Formalism)	Derin Yapı Modelleri (Deep Structure Models)	Post Yapısalcılık (Post Structuralism)	Kültürel Çalışmalar (Cultural Studies)
Amaçlar ve Varsayımlar <ul style="list-style-type: none">□ Amaç sanat eserinin biçimsel özelliklerini izah etmektir .□ Politika, sanatçının yaşamı, vs. ikinci derecede olgulardır.□ Büyük eserler kısıtlı sayıda bulunmaktadır. (kanun).□ Büyük sanat "evrensel" temaları ele alır.	(Yapısalcılık bu akımlara örnek bir model olur) <ul style="list-style-type: none">□ Amaç. metnin altındaki "derin yapı"yı çözmedir.□ Diğer sanatlardaki (mitler, metinler, vs.) paralelleri ve diğer kültürlerdeki paralel yapıları araştırır.□ Yapının öğelerinden daha önemli olan yapının parçaları arasındaki ilişkidir.	Amaçlar ve Varsayımlar <ul style="list-style-type: none">□ Amaç, derin yapıların dayandığı zıtlıkların nasıl bozulduğunu göstermektir.(yapıbozum / deconstruction)□ Metinler, pratikte olmasa da teoride sonsuz biçimde yorumlanabilir.	Amaçlar ve Varsayımlar <ul style="list-style-type: none">□ Politik olarak yüklü sembolleri analiz edecek post-yapısalcı araçlara başvurur.□ Burada anahtar kelimeler <i>ilişki(relevance)</i>, <i>tarih(history)</i> ve <i>fayda (utility)</i> olabilir: Bu sembolleri önemli hale getiren nedir? Arkalarında hangi tarihsel ve politik miraslar vardır? Kusursuz yorumlama araçlarımız ile hoşlanmadığımız şeylerle nasıl mücadele edebiliriz?

Feminizm ve Afrika kaynaklı-Amerikan Eleştirisi (Feminism&African-American Criticism)

- Biçimcilik, bir eserin politik içeriğini hafife alıyordu, feminist ve Afrika kaynaklı Amerikan eleştirisi, biçimci varsayımlara karşı ilk ve güçlü mücadelelerden biri olarak ortaya çıktı.
- Feminist ve Afrika kaynaklı Amerikan eleştirileri, post-yapısalcı eğilimlere bir tepki olarak onların önceki varsayımlarını ve amaçlarını da geliştirmiş ve karmaşık bir hale getirmiştir.
- Eleştirinin bu her iki türü, ayrıca konuya ilişkin diğer yaklaşımlara da zemin hazırlamıştır.

Feminizm(Feminism) ve Cinsiyet Çalışmaları(Gender Studies)

1960 <-----> 70'lerin sonu

2. Dalga Feminist Eleştiri

- “Kişisel olan politiktir” anlayışını sürdürür& kadının kişisel deneyimini politik içgörü için değerli bir kaynak olarak görür.
- Geleneksel eleştirinin kadın okurları küçümsediği & kadınların edebiyatta erkek-merkezli bir bakış açısından portrelendiği görüşlerinin altını çizer.
- Geçmişin ihmal edilmiş kadın yazarlarını yeniden içine almaya ve kadın deneyimine (yaşantısına) değer vermeye çalışır. Kimi zaman bir “evrensel kızkardeşlik” (universal sisterhood) ya da sadece kadına has deneyimi varsayar.
- **Kültürel feminizm**'in farklı bir biçimde bir kadın kültürü yaratma, iyileştirme ve teşvik etme çabasına uygun olarak çalışır.

1980'ler<----->?

3. Dalga Feminizm ve Diğer Yaklaşımlar

“3. Dalga “ Feminizm

- Kadınlar arasındaki ırk, yaş ve cinsellik konularını da içeren farklılıkları inceleyerek 2. dalga feminizmin varsayımlarını daha karışık bir hale getirir.
- Son zamanlardaki pek çok yaklaşım, diğer yorumlayıcı gelenekleri biraz değiştirir. (dil hakkındaki **materyalist eleştiri**, **psikanaliz**, **Fransız kuramları**).

Cinsiyet İncelemeleri

- Feminist alana yaklaşır, ancak aynı zamanda tarihsel olarak belirli alışkanlıklardaki erkek ve erkekliği tartışır.

Afrika kaynaklı-Amerikan Eleştirisi (African-American Criticism) ve Etnik Çalışmalar :

(Ethnic Studies)

1960 <-----> 70'lerin sonu

Afrika Kaynaklı Amerikan Eleştirisi

- Sivil Haklar ve Siyah (Zenci) Sanat hareketleri ile yakından ilişkilidir. Afrika kökenli Amerikalı deneyimi ve sanatı konusunda yegane olan şeyi belirlemeye çalıştı.
- Başlangıçta bazı eleştirmenler siyah erkek deneyimi ve kimliğini baskıya karşı direnişin en otantik özgün formu olarak kabul ettiler. Kültürel olarak marjinalleşmiş başka pek çok grup eleştirilerini ve etkinliklerini Afro-Amerikan girişimler üzerinden modellendirdi.
- Küresel bağlamda Afro-Amerikan sanatı konusunda kuram oluşturmaya çalıştı. Pek çok Afro-Amerikan sanatı ve kültürünün Afrika köklerini belirleme ve geri kazanma amacını güder.

1980'ler <----->?

Son Dönem Afrika kaynaklı Amerikan Eleştirisi

- Bir kimlik olarak ırkı tartışmaktan kültürel bir yapı olarak ırkı incelemeye yönelmiştir.
- Politik vaatlerini sürdürür, fakat birleşme modellerine doğru hareket eder ("siyah güzeldir"den "renk insanları" kavramına yönelir).
- Erkek yaşantısını vurgulayan eski eserlerin feminist eleştirileri ile birleşir.

Etnik Çalışmalar

- Edebiyatı, Birleşik Devletler kültürünü geleneksel olarak "marjinal" görünen gruplar açısından inceler. (Yerli, Asyalı, ve Latin Amerikanlar).
- Ayrıca geçici olarak kabul edilmiş (Yahudi, İtalyan) ve / veya "etnik" olarak algılanmaktan "beyaz" olmaya (İrlandalı, İskoçyalı) geçen grupların edebiyatını da inceler.

Post-kolonyal Teori

- Edebiyatı, biçimsel olarak kolonileşmiş ve kolonicilerin dilinde veya sanat biçiminde yaratılan alanları gözönünde bulundurarak inceler.

Yeni Biçimlere Dönüşen Eski Yorumlu Eğilimler

- Sanata Marxist, Psikanalitik ve Tarihçi yaklaşımlar, biçimciliğin yüzyılın ortalarındaki hakimiyetine meydan okuyan ve / veya onlara ilave olan güçlü geleneklerdi.
- Bütün bu gelenekler, post-yapısalcılık ile diyaloga girdikleri anda büyük ölçüde değiştiler. Genel olarak, bu akım belirleyici (determinist) vurgudan ve derin yapılardan (ekonomik sistemler, Oedipus kompleksi) uzaktı ve daha büyük esnekliğe ve belirliliğe yönelikti.

"Kaba" Marxizm

Marxist Eleştiri'deki

Materyalist Eleştiriler

<p>(“Vulgar” Marxism)</p> <ul style="list-style-type: none"> Sanat, tamamen ekonomi ile belirlenir. 1930’ların Marksist eleştirisi, biçimcilere sanatın politikayı aşan durumunu belirlemede yardım eden formalist bir günah keçisidir. 	<p>Yapısalcı Akımlar</p> <ul style="list-style-type: none"> Maddi koşulların edebiyat ve kültür (süperyapı) için derin yapı (temel) olduklarını öne sürer. Fakat bazı Marksistler, süperyapının temelden bağımsız olarak hareket edebileceklerini savunur (örnek: ırkçı ideoloji, köleliğin ekonomik sistemi sona erdikten sonra devam eder) 	<p>(Materialist Criticisms)</p> <ul style="list-style-type: none"> Maddi koşulların, sanatın üretimi ve konumunda oynadığı rolü incelemek için Marksist düşüncenin bileşenlerine yönelir. Terimin popüler algılanışında nadiren Marksisttir. Hatta “Post-Marksist” bile olabilir.
<p>Tarihçilik (Historicism)</p> <ul style="list-style-type: none"> “Eski” Tarihçilik, (dediklerine göre) sanata, tarihe bir dipnot olarak yaklaştığı için başka bir Formalist günah keçisidir. 	<p>Tarihsel Görüşlü Eleştiri (Historically Minded Criticism)</p> <ul style="list-style-type: none"> Pek çok eleştirmen sanatı; belli başlı akımları, idealleri ve belirli bir dönem veya milletin düşüncelerini özetliyormuş gibi inceler. 	<p>Yeni Tarihselcilik (New Historicism)</p> <ul style="list-style-type: none"> Edebiyatı yorumlama için en iyi, en makul bağlamın, tarihsel olan olduğunu iddia eder. Büyük ölçüde Michel Foucault’un düşüncelerinden etkilenir. Bir ölçüde, Marksist düşüncelerle yarış halinde var olur. Yeni Tarihselciler, pazar alanının yayılması, direnme(resistance) ve değişme olasılıkları hakkında daha kötümser olmaya eğilimlidir.
<p>Psikanaliz (Psychoanalysis)</p>	<p>Psikanalitik Eleştirideki Yapısalcı Akımlar</p>	<p>Lakanyan(Lacanian) ve diğer Psikanalitik Eleştiriler</p>

(Psychoanalysis)

- Freud'ün cinsel duyguları "baskılama" (repression) ve "serbest bırakma" (liberating) üzerine odaklanan düşünceleri aydınlar tarafından kabul görür.
- Eleştiri, karikatürleşme (cartoonish) eğilimindedir.

- Oedipus Kompleksi, derin yapıdır.
- Problemleri olan her karakter, çözülmemiş ya da zayıf biçimde çözülmüş Oedipus Kompleksine sahiptir. (Hamlet'in problemi annesiyledir.)
- Eleştiri, Freudcu terimlere katı bir biçimde sadık kalmaya eğilimlidir: Buradan da karakter ya da yazarı bir hasta olarak ele alma eğilimi doğar.

- Fransız Kuramcı Jacques Lacan, bir sembol (representation) kuramcısı olarak Freud ile insanların sembol sistemleri ile etkileşim kurarak kendilerine bir anlam(sense) yaratma yolları konusunda düşünmek için Saussure'ün eserine yönelir.
- Psikanalizciler paket bir tekliften (a package deal) yoksun olarak görünürler. Kavramları seçici kullanırlar.

<http://www.ege-edebiyat.org>